

NORGES HØYESTERETT

Den 23. september 2016 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av dommerne Bårdsen, Webster og Ringnes i

HR-2016-02000-U, (sak nr. 2016/1326), straffesak, anke over dom:

A (advokat Sigurd J. Klomsæt)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

truffet slik

BESLUTNING :

- (1) Saken gjelder anke over lagmannsrettens fellende dom for 16 voldtekter, ett voldtektsforsøk og en overtredelse av straffeloven (1902) § 219 første ledd.
- (2) A, født 00.00.1977, ble ved Oslo tingretts dom 13. februar 2015 dømt til forvaring i 15 år, med en minstetid på 9 år, for blant annet syv tilfeller av voldtekt til samleie og to voldtekter til seksuell omgang og overtredelse av straffeloven (1902) § 219. Straffen var en fellesstraff med Borgarting lagmannsretts dom 20. desember 2013, hvor A ble dømt til fengsel i 3 år og 6 måneder for to voldtekter. Han ble videre blant annet dømt til å betale oppreisningserstatning til ni fornærmede. A anket over bevisvurderingen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet for tiltalens post I-VI samt saksbehandlingen, subsidiært straffutmålingen. Han begjærte også ny behandling av de sivile kravene.
- (3) A ble videre ved Oslo tingretts dom 18. desember 2015 dømt til forvaring i 12 år med en minstetid på 8 år, for seks voldtekter og ett voldtektsforsøk. Han ble frifunnet for tiltalens post Ic (B) og post IIa (C). Han ble videre dømt til å betale oppreisningserstatning til åtte fornærmede, inkludert B. A anket over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet for samtlige tiltaleposter der han ble domfelt, straffutmålingen og idømte krav på erstatning og oppreisning. Påtalemyndigheten anken over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet for forholdet i tiltalens post Ic.

- (4) Enkelte av de fornærmede i de to sakene begjærte i tillegg ny behandling av de sivile kravene, med påstand om oppreisningserstatning begrenset oppad til et høyere beløp enn det som ble tilkjent i tingretten. De øvrige fremsatte krav om å få tilkjent det samme beløp som ble tilkjent i tingretten. Under saksforberedelsen besluttet lagmannsretten å forene behandlingen av sakene.
- (5) Ved Borgarting lagmannsretts dom 25. mai 2016 ble A dømt til forvaring i 21 år, med en minstetid på 10 år, for 16 voldtekter – inkludert post Ic (B) som han ble frifunnet for i tingretten – ett voldtektsforsøk og en overtredelse av straffeloven (1902) § 219 første ledd. Straffen inkluderer de forhold som ble endelig avgjort ved Oslo tingretts dom 13. februar 2015, og er en fellesstraff med Borgarting lagmannsretts dom 20. desember 2013. Han ble videre dømt til å betale oppreisningserstatning til 17 fornærmede.
- (6) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder saksbehandlingen og straffutmålingen. Under sakens behandling for Høyesterett har A byttet forsvarer. Utvalget legger til grunn at anførselene som ble gjort gjeldende av den tidligere forsvareren, advokat Veum, i støtteskriv 22. juni 2016, senere er opprettholdt, likevel slik at anførselene er utvidet og utdypet ved støtteskriv 2. august, 24. august og 6. september 2016 fra As nye forsvarer, advokat Klomsæt. Til støtte for anken er det i korte trekk anført:
- (7) Anken over saksbehandlingen er for det første begrunnet med at A mener seg forhåndsdømt i media. Det er anført at lagmannsretten ikke har vurdert spørsmålet om politiets forhåndsprosedyrer kan ha krenket uskyldspresumsjonen og As rett til en rettferdig rettergang. Lagmannsretten har under straffutmålingen sagt seg enige i at politiets uttalelser til media har vært uheldige og hatt preg av forhåndsprosedyrer, men det er ikke gjort noe underveis i saken for å avhjelpe de konsekvenser det kan ha gitt.
- (8) Videre er det gjort gjeldende at politiet ikke har vært objektive. Politiets uttalelser til media viser at politiet har opptrådt subjektivt og hatt en klar oppfatning av skyldspørsmålet. Etterforskningen har vært ensidig, og politiet har ikke imøtekommet As anmodninger om å etterforske forhold som kunne tale til hans fordel. Etterforskningen fremstår heller ikke som solid, blant annet ved at politiet av bekvemmelighetshensyn avhørte de fleste vitnene per telefon. Det ble også ført bevis rundt tidligere henlagte anmeldelser mot og frifinnelser av A. Dette må ha vært bevisst gjort for å påvirke retten til å finne A skyldig.
- (9) Det er også gjort gjeldende at heller ikke de sakkyndige var objektive, idet de må anses preget av politiets forhåndsprosedyrer i media. De var heller ikke til stede under hele bevisførselen, men deltok delvis per telefon og fikk oversendt lydopptak fra forhandlingene fra politiet uten at retten eller forsvarerne ble varslet om dette. De har ikke vært i kontakt med As fastlege gjennom 20 år, hvor det i hvert fall er gjennomført 34 konsultasjoner, og de har heller ikke innhentet informasjon fra behandlende psykolog i fengselet, som har gjennomført 14 samtaler med A, eller andre komparenter. De sakkyndige har dermed ikke noe saklig eller faglig grunnlag for å uttale seg i spørsmålet om "modus".
- (10) Til sist er det under anken over saksbehandlingen gjort gjeldende at det var feil av lagmannsretten å akseptere at de sakkyndige ble ført som vitner før lagretten skulle avgjøre skyldspørsmålene. Det burde vært stilt strengere krav til påtalemyndighetens begrunnelse for å fravike hovedregelen om at verken sakkyndiges rapporter eller vitnemål som gjelder reaksjonsspørsmålet bør føres som bevis før eventuelt skyldspørsmålet er avgjort. Dette kan ha påvirket lagrettens bevisbedømmelse på

uheldig vis. Også tiltalebeslutningen er gjennomgående i strid med straffeprosessloven § 252 fjerde ledd og EMK artikkel 6 nr. 3, idet retten aksepterte endring av gjerningstidspunktet flere ganger fra et tidspunkt tiltalte åpenbart hadde alibi til et tidspunkt hvor alibiet var mer tvilsomt.

- (11) Til anken over straffutmålingen er det gjort gjeldende at lagmannsretten har utmålt feil og for streng straff. De fleste forholdene A er domfelt for befinner seg i nedre sjikt av hva som rammes av voldtektsbegrepet. Videre har flere av de fornærmede ment seg utsatt for overgrep først årevis etter hendelsen, etter å ha lest om A i avisen, møtt som vitner for politiet eller etter samtale med andre. Flere av de fornærmede opprettholdt kontakt med A etter hendelsen. Lagmannsretten burde lagt større vekt på dette og tidsforløpet ved straffutmålingen. Straff på forvaring er heller ikke tilstrekkelig begrunnet. De sakkyndige, som kan ha vært forutinntatte og som ikke har innhentet relevant tilgjengelig informasjon, har ikke hatt et tilstrekkelig faktisk grunnlag for å si at det foreligger høy risiko for gjentakelse når man skuer 21 år frem i tid.
- (12) A har nedlagt påstand om at anken tillates fremmet.
- (13) *Påtalemyndigheten* har inngitt merknader til anken. Det er pekt på at en så omfattende og alvorlig sak nødvendigvis vil få bred omtale i media. Ett av medieoppslagene var uheldige. Politivitnet redegjorde under ankeforhandlingen for at den aktuelle reportasjen var en sammenklipping av sitater hentet fra bevisførselen og aktors prosedyre i tingretten og fra enkelte utsagn som var gitt under intervjuet. Både aktor og lagmannsretten tok dette opp i henholdsvis innledningsforedrag og prosedyre, og i rettsbelæringen. Lagretten var dermed vel kjent med problemstillingen. Ankeforhandlingen varte i over 3 måneder, noe som gjorde lagretten i særdeles god stand til å foreta en selvstendig vurdering av bevisene i saken, uavhengig av medieoppslag fra 6-9 måneder i forkant av ankeforhandlingen.
- (14) Til anførselen om at politiet ikke har vært objektive, har påtalemyndigheten vist til at det er foretatt en bred og objektiv etterforskning av sakene mot A, noe som illustreres av at flere av anmeldelsene også er henlagt. De sakkyndige rapportene er godkjent av Den rettsmedisinske kommisjon, og det er heller ikke holdepunkter for at de sakkyndige ikke var objektive eller ikke hadde tilstrekkelig grunnlag for sine vurderinger. Forsvareren ble varslet om at lydopptak ville bli oversendt de sakkyndige. Forsvareren ble også anmodet om å gi beskjed om hvilke lydopptak de ønsket oversendt. Dette ble også tatt opp i åpen rett. De sakkyndige avga delvis forklaring før lagretten skulle avgjøre skyldspørsmålene. De sakkyndige presiserte at de diagnostiske vurderinger av A som ble lagt til grunn i deres redegjørelse, ikke var basert på at A var skyldig i de handlinger han var tiltalt for.
- (15) Det er for øvrig pekt på at det som er gjort gjeldende i den nye forsvarerens støtteskriv bærer preg av manglende kjennskap til saken. Blant annet ble det flere ganger presisert av politivitnet, aktor, lagdommerne og forsvarer at flere av anmeldelsene mot A var henlagt. Det samme gjelder for sakene hvor A var frifunnet og for saken hvor anmelder ble tiltalt for falsk anklage. Det er heller ikke korrekt at gjerningstidspunktet ble skjøvet på. Det ble foretatt en endring av gjerningsdatoen vedrørende en fornærmet i Borgarting lagmannsretts dom 20. desember 2013. Denne avgjørelsen er rettskraftig.
- (16) Når det gjelder straffutmålingen har påtalemyndigheten under henvisning til sakens omfang og forholdenes karakter, gjort gjeldende at den idømte straff ikke under noen omstendighet er for streng.

- (17) Påtalemyndigheten har nedlagt påstand om at anken ikke tillates fremmet.
- (18) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at A ved Borgarting lagmannsretts dom 25. mai 2016 ble dømt for 16 voldtekter, ett voldtektsforsøk og en overtredelse av straffeloven (1902) § 219 første ledd. A ble frifunnet for en av voldtektene ved Oslo tingretts dom 18. desember 2015, nemlig post Ic (B). Så langt det gjelder dette forholdet, har A dermed ankerrett, jf. straffeprosessloven § 323 første ledd tredje punktum. Ankeretten innebærer at samtykke til ankebehandling ikke kan nektes med mindre Høyesteretts ankeutvalg, basert på en realitetsprøving av anken innenfor rammen av utvalgets kompetanse i saken, enstemmig finner det klart at anken ikke vil føre frem.
- (19) For så vidt gjelder anken over lagmannsrettens saksbehandling retter den seg mot en rekke forhold. Ankeutvalget viser til gjennomgangen ovenfor. Generelt konstaterer ankeutvalget at lagmannsrettens saksbehandling samlet sett uten tvil har vært forsvarlig. Ankeutvalget finner grunn til å kommentere de mest sentrale elementene i saksbehandlingsanken:
- (20) A har anket over at domsgrunnene er mangelfulle. For så vidt gjelder domfellelsen for voldtekt mot B, hvor domfelte har ankerrett, fremgår det av lagmannsrettens dom at bevissituasjonene i lagmannsretten var en annen enn da A ble frifunnet for denne tiltaleposten i tingretten:

"Et helt sentralt bevis – som er nytt for lagmannsretten – er en videofilm som politiet har funnet fram til på tiltaltes beslaglagte PC etter at denne saken ble behandlet i tingretten. Videoen er tatt 28. oktober 2012 kl. 08.46, og viser et vaginalt samleie mellom B og A. B ligger urørlig på sin venstre side mens A står på knærne bak henne på høyde med hoftene hennes. Etter lagmannsrettens oppfatning er det ikke tvilsomt at B under dette samleiet ikke var ved bevissthet, og retten ser helt bort fra As forklaring om at samleiet var frivillig fra Bs side. Det er uklart om samleiet på videoen var en del av samme samleie som B har forklart hun husker bruddstykker av; i så fall er videoen i forkant eller etterkant av det B har minner om. Det er også mulig at videoen viser et helt annet overgrep fra A samme natt (morgen) overfor B. Det er ikke grunn til å ta stilling til det, idet videoen uansett har en helt sentral bevisverdi for dette tiltalepunktet."

- (21) Lagmannsrettens redegjørelse på dette punkt avklarer hvorfor A ble domfelt for denne voldtekten, til tross for frifinnelsen i tingretten, og etterlater ikke uklare punkter som må forklares ytterligere.
- (22) Det er videre gjort gjeldende som en saksbehandlingsfeil at lagmannsretten ikke har gjort tilstrekkelig for å avhjelpe forhåndsdomming av A i media, og at verken politiet eller de sakkyndige har vært tilstrekkelig objektive. Ankeutvalget konstaterer at det er relativt stor uenighet mellom forsvarersiden og påtalemyndigheten i den faktiske beskrivelse av hvordan ankeforhandlingen forløp i lagmannsretten, noe som synes å ha blitt ytterligere forsterket av at A har fått oppnevnt ny forsvarer som ikke deltok under behandlingen av saken. Lagmannsretten har uttrykkelig i dommen pekt på at politiets uttalelser til media har vært uheldig, noe som viser at lagmannsretten har vært oppmerksom på problemene omtalen eventuelt kunne medføre. Det fremgår av påtalemyndighetens påtegning 26. juni 2016 at det ble presisert under saken at retten kun kan bygge på det som er fremkommet gjennom forhandlingene. Av samme påtegning fremgår at ved omtale av henlagte saker eller saker hvor A var frifunnet, ble det presisert at sakene var henlagt eller A frifunnet både av politivetnet som redegjorde for sakene, av aktor, lagdommerne og forsvarerne. Ankeutvalget finner at de avbøtende tiltakene som ble iverksatt av retten i tilstrekkelig grad har avhjulpet eventuelle negative virkninger av den omfattende medieomtalen.
- (23) Det er videre gjort gjeldende som en saksbehandlingsfeil at de sakkyndige forklarte seg før lagretten

tok stilling til skyldspørsmålet. Det fremgår av rettsboken fra lagmannsretten at det ble forhandlet særskilt om dette spørsmålet og fattet beslutning 29. mars 2016. Høyesterett har slått fast senest i HR-2016-1459-A avsnitt 28 flg. at det er adgang til å avhøre de sakkyndige om tiltaltes personlighet under forhandlingene om skyldspørsmålet der dette er saklig begrunnet. Lagmannsretten fant i vår sak at de sakkyndiges vurderinger og konklusjoner med hensyn til tiltaltes personlighet var relevant ved avgjørelsen av skyldspørsmålene i saken. Lagmannsretten besluttet derfor at de to rettsoppnevnte sakkyndige kunne avgi forklaring under behandlingen av skyldspørsmålet, men at spørsmål som bare knytter seg til reaksjonsspørsmålet skulle utstå til senere. I tråd med dette forklarte de to rettsoppnevnte sakkyndige seg under behandlingen av skyldspørsmålet. Det fremgår av rettsboken at lagmannsrettens beslutning om hva de skulle uttale seg om, ble hensyntatt, og at de rettsoppnevnte ble avhørt på nytt etter at skyldspørsmålet var avgjort. Etter ankeutvalgets syn er det klart at anken heller ikke på dette punktet kan føre frem.

- (24) Når det gjelder anken over straffutmålingen bemerker ankeutvalget at ettersom det er utmålt en samlet straff der forholdet hvor A har ankerett inngår, vil samtykkevurderingen under straffeprosessloven § 323 første ledd tredje punktum måtte knytte seg til lagmannsrettens straffutmåling som sådan. Ankeutvalget har i tidligere saker lagt til grunn at straffeprosessloven § 344 får anvendelse ved vurderingen av om anken kan nektes fremmet. Spørsmålet om anken klart ikke kan føre frem skal altså vurderes ut fra om det er et åpenbart misforhold mellom utmålt straff og den straffbare handling, jf. HR-2016-1151-U avsnitt 17.
- (25) A er dømt til 21 år forvaring, med en minstetid på 10 år, for 16 voldtekter, ett voldtektsforsøk og en overtredelse av straffeloven (1902) § 219 første ledd. Lagmannsretten har kommet til at forvaring bør anvendes særlig hensett til bemerkningene om at gjentakelsesfaren er høy, sammenholdt med opplysningene om As personlighet og dystre prognoser for mulig framtidig endring av atferden. Herunder er det vist til at tilstedeværelsen av både dyssosiale og psykopatiske trekk gjør ham lite tilgjengelig for behandling. Etter ankeutvalgets syn er det ikke grunnlag for å fravike lagmannsrettens vurdering av behovet for forvaring. Forvaringstiden må også anses forholdsmessig.
- (26) Ankeutvalget finner på denne bakgrunn enstemmig klart at anken ikke vil føre frem. Det er heller ikke andre grunner til å tillate den fremmet, jf. straffeprosessloven § 323.

S L U T N I N G :

Anken tillates ikke fremmet.

Bergljot Webster
(sign.)

Arnfinn Bårdsen
(sign.)

Arne Ringnes
(sign.)

Riktig utskrift: